

Vitalie OJOVANU*

**AXIOLOGIE MEDICALĂ - BIOETICĂ:
CONEXITATE OBIECTIVĂ A DOUĂ FENOMENE
CONTEMPORANE**

Abstract

**Medical Axiology and Bioethics:
Objective Connection of two Contemporary Phenomena**

Bioethics represents an important field in the insistent aspiration of modern civilization in the insurance of humanity and biological environment survival. It appears as the result of some acute social and scientific-technical imperatives. From the beginning, bioethics was conceived as an efficient modality in the biological knowledge with an existent value system. The bioethics affirmation facilitated the timely conditions of substantiation of an actual domain - medical, axiology which intersects philosophy and medicine. At the same time, a peculiarity in the medical values study is outlined in the bioethics affirmation which constitutes a permanent and efficient generator of sensibility of the moral problems and spiritual values. The multidimensional manifestation of bioethics catalyzed the insistent and deep study of medical values. Bioethics and axiology become two indispensable steps of medicine.

Keywords: medical axiology, bioethics, modern civilizations, survival, values, medicine

Atât axiologia medicală, cât și bioetica reprezintă fenomene apărute pe parcursul secolului XX drept urmare a unor imperative ale civilizației rezultate în cadrul manifestărilor problemelor presante generate de progresul științifico-tehnic. Ambele fenomene au un subiect comun – protejarea viului pe Terra. Dacă axiologia medicală are un areal concret – viața și sănătatea umană - atunci bioetica cuprinde întreaga biosferă, începând cu cele mai primitive forme existențiale ale viului și până la culmea perfecțiunii acesteia, omul.

Sursele teoretice directe ale axiologiei medicale și biotecii sunt pe de o parte comune, pe de altă parte specifice. O sursă teoretică comună este *etica*. E firesc faptul că la începutul marilor frământări ale omului contemporan, determinate de soluționarea problemelor presante ale timpului, inclusiv și privitor la supraviețuire sa, să se caute repere optime mai întâi de toate în teoria moralei, în etică. Aici sunt expuse postulate cu referire la „coloana vertebrală” a oricărei societăți, factorul esențial al

* Conf. univ. dr., Catedra de Filosofie și Bioetică, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova, Chișinău.

Analele Universității Dunărea de Jos, Galați, fasc. XX, Sociologie, nr. 7, 2012, pp. 165-170.

vitalității acesteia, principiul unic al perpetuării în istorie unei culturi sau civilizații- morala. Însă nucleul moralei, „codul genetic” al ei, îl constituie o ordonată structură valorică.

Bioetica și axiologia constituie două domenii distincte ale gândirii filosofice constituind, totodată, două apreciable fenomene ale științei și spiritualității contemporane, ambele având o implicare vădită în viața socială, marcând considerabil civilizația contemporană.

Adunând toate argumentele de rigoare, bioetica se prezintă a fi domeniul ce dispune de un important potențial privitor la aspirațiile insistente ale civilizației de a asigura supraviețuirea umanității și ambianței biologice. Apărută ca rezultat al unor acute imperative sociale și științifico-tehnice, chiar din start bioetica a fost interpretată ca o modalitate eficientă menită să armonizeze cunoașterea biologică cu sistemul valoric existent. Bioetica este concepută nu numai ca filosofie, ci și ca manifestare a culturii sau știință complexă, care se află la hotarul dintre filosofie, etică, biologie, medicină ș.a. Termenul *bioetică* a fost introdus în știință de biologul și oncologul american *Van R. Potter* inițial prin articolul său „Bioetica – știință a supraviețuirii”, apărut în anul 1970, apoi fiind lansat și mediatizat cu o accentuată amploare în cartea sa „*Bioetica – o punte spre viitor*” (1971). Autorul formulează bioetica drept o îmbinare a cunoștințelor biologice cu valorile umane ca o reacție la noile probleme legate de viață și moarte, de sporirea interesului oamenilor față de drepturile lor, inclusiv referitor la propria lor existență corporală și spirituală, drept reacția societății la pericolul existenței vieții pe Pământ, generat de acutizarea problemelor globale ale omenirii.

În comparație cu bioetica, axiologia are o istorie mai îndelungată, constituindu-se distinct către finele sec. al XIX-lea. Ulterior în sânul acesteia se cristalizează orientări ce abordează probleme diverse ale viului universal, inclusiv ale vieții umane, calității acesteia, sănătății, sensului ei unic, sacru ș.a. Dacă axiologia pe parcursul istoriei a acumulat consecutiv diverse și importante postulate, poziții și explorări valorice, în ultimă instanță apărând ca o necesitate de delimitare preponderent teoretică din cadrul filosofiei, atunci bioetica se constituie, și, în fine, se lansează ca o realizare a unui imperativ stringent al timpului – cel de concordare a realizărilor din știință și tehnică, a impactului acestora în practica socială, cu sistemul valoric tradițional, sistem ce reprezintă nucleul, coloana vertebrală a sistemului moral. Trebuie de menționat că acest proces nominalizat se referă, înainte de toate, la sistemul moral persistent în civilizația europeană sau cele constituite pe tradițiile culturale europene, cum ar fi cel din SUA, Canada, Australia etc.

Afirmarea bioeticii a facilitat condiții oportune de fundamentare a unui domeniu actual – axiologia medicală, aflat la intersecția filosofiei și

medicinii. Mai bine zis, axiologia medicală rezultă din condițiile intensei corelații bioetico-axiologice. Concomitent, un episod aparte în studierea valorilor medicale se profilează în cadrul afirmării bioeticii care constituie un generator permanent și eficace de sensibilizare a problemelor cu implicație morală, inclusiv și a celor ce țin nemijlocit de valorile spirituale. În acest sens trebuie menționat că unul din aspectele de bază ale bioeticii este cel axiologic (alături de cel sociofilosofic, juridic și medical). Aspectul axiologic al bioeticii „ține de faptul că bioetica contribuie la formarea unui nou sistem etico-normativ și valoric, care ar trasa o ieșire din situația critică de astăzi. Repercusiunile progresului tehnico-științific, societatea tehnogenă, informatizarea accelerată a domeniilor de activitate umană, situația social-politică și economia de piață au dus la devalorizarea și dezumanizarea medicinei, atitudinii noastre față de natură, față de relațiile sociale în genere. Businessul din sfera economiei pătrunde în medicină, în învățământul public, cultură, în asigurarea socială. Nimic nu-i sfânt în fața profitului imediat. Ne-am pomenit într-o situație, când viața omului în societate pierde permanent din valoarea sa. Revirimentul spre alte valori și orientări axiologice demonstrează necesitatea și actualitatea bioeticii” (Țirdea T.N., 2000: 224). Așadar aspectul axiologic constă în contribuția bioeticii la formarea unui nou sistem valoric în societate cu perspectiva soluționării celor mai stringente probleme de ordin social-moral.

Totodată axiologia a oferit și oferă în continuare repere teoretice, inclusiv delimitări ale competenței valorice, soluții metodologice pentru bioetică, dar continuând să rămână a fi un domeniu distinct. La rândul ei, bioetica, asimilând realizările axiologiei, în mod obiectiv, devine o sursă importantă pentru actualizarea și evoluarea investigațiilor valorice (axiologice). În același timp aceste două mari domenii n-au de împărțit „sfere de influență”.

Marii înaintași ai axiologiei, unul dintre principalele domenii ale filosofiei contemporane, prin fundamentarea acesteia și oferirea unui potențial valoric major universal, par a fi prorocit problemele majore cu care ne confruntăm azi. Pe parcursul devenirii sale, axiologia s-a remarcat nu numai ca o necesitate de fundamentare valorică a proceselor spirituale, ci și ca un domeniu mereu activ ce-și oferă potențialul la soluționarea chestiunilor majore ale momentului istoric, răspunzând cu propriile mijloace la imperativele timpului.

Vorbind de contextul constituirii axiologiei medicale este cazul să remarcăm că acesta formează o realitate complexă, atât structural, cât și dinamic. Mediul facilitant ce contribuie la devenirea unui sistem integrat, armonios al valorilor în medicină include: 1) *factori sociali spirituali*, determinați de corelația contradictorie dintre realizările științifice și tehnologice, pe de o parte, și sistemul moral tradițional, pe de altă parte;

criza însăși a sistemului moral existent; laicizarea tot mai progresivă a societății; invazia tot mai insistentă a subculturilor de orientare sexuală netradițională; criza instituțiilor religioase; 2) *factori socio-informaționali*, care relevă imixtiunea informației în viața individuală și cea socială, în rezultatul căreia se constituie orientări pozitive, negative și incerte sau contradictorii; 3) *factori socio-economici*, care formează la individ spiritul de concurență și accentuarea intereselor materiale, utilitare; 4) *factori politici* (interni, externi, regionali, cum ar fi, de exemplu, cei europeni ai spațiului Uniunii Europene) care promovează respective politici, inclusiv populiste, prin care se pot influența rapid conștiințele unui mare număr de persoane în scopul formării unor convingeri sau poziții scontate (de moment sau de durată), deseori opuse moralei tradiționale; 4) *factori civilizaționali* curenți, determinați de fenomenul globalizării, de procese integratoare și, totodată, de conservări și polarizări culturale; 5) *factori ideologici* care, pe lângă alte influențe, formează anumite viziuni ce insistă la declanșarea și „oficializarea” pornirilor biologice ale individului, care actualmente sunt supuse controlului sistemului moral din societate.

Printre sursele devenirii axiologiei medicale o pondere deosebită este cea ce rezultă din tendințele interne ale axiologiei catalizate de impactul cu realitățile sociale. Încă prin anii '60-'70 ai sec. al XX-lea unii filosofi menționau: „Diferențierea modernă a științelor a dus și la diferențierea cercetărilor asupra valorilor efectuate independent cu privire la diversele tipuri de valori (etice, estetice, politice, juridice, economice, teoretice etc.) de către economia politică, științele juridice, etică, estetică, doctrinele politice, logică, antropologie etc. Materialul acumulat a ridicat însă, la un moment dat, numeroase probleme generale, comune cercetărilor efectuate din unghiul de vedere al unei singure specii de valori...A apărut astfel [*axiologia* – V.O.], în virtutea unor cerințe sociale exprimate prin intermediul logicii interne a cercetării, o mișcare a cunoașterii complementară celei de diferențiere...” (Grünberg L., 1972: 45). Constituirea *axiologiei medicale* reprezintă o manifestare firească ce reflectă obiectiv procesele diferențierii și integrării științelor, pe de o parte, și accentuarea problemelor spiritual-morale, pe de alta. În același timp, aceasta este în fază incipientă, fapt ce necesită crearea unor principii metodologice de analiză, bazate, mai întâi pe potențialul teoretic al axiologiei, bioeticii și medicinei.

Importanța axiologiei medicale devine o vitalitate certă chiar azi, când medicina contemporană este marcată de prezența unor fenomene sociale complexe și de incidența permanentă a unor factori cu caracter divers. Aici au loc două procese concomitente: a) delimitarea îngustă a diferitor ramuri; b) integrarea (atât în cadrul specialităților medicale, cât și între medicină și alte domenii ale științei și tehnicii contemporane). La

acestea se mai alătură tendințe nedorite din medicina contemporană – transformarea medicinei în “industrie” sau domeniu de afaceri, diminuarea atitudinii caritabile, a sentimentului de compasiune, dragostei față de aproapele ș.a. Aceste procese au loc în condițiile polimorfului proces al globalizării, dar cu anumite perspective pragmatice, constituind un subiect ce este abordat azi tot mai insistent (Vezi, de exemplu: Ojovanu V., 2005: 94-98).

Prin sensul existențial al bioeticii se concepe incidența problemelor viului și cel al valorii: valoarea spiritual-morală devine „cenzorul” diverselor activități, poziții, aprecieri privitor la viu. Viul, în acest caz, este reprezentat de la cele mai primitive forme (moleculare, monocelulare etc.) până la om. Aici sesizăm corelația obiectiv-subiectiv, subiect și condiția umană, situație ilustrată de cunoscuți filosofi: „Există atribute obiective ale actelor și comportamentelor umane, există consecințe obiective ale acestora care îl “constrâng” parcă pe subiect să reacționeze axiologic într-un mod determinat, să valorizeze (...) Valorile morale nu pot fi derivate exclusiv din elemente factuale, dar nici nu pot fi rupte artificial de realitatea obiectuală. Ele nu pot fi deduse din predispoziții apreciative subiective, dar nici nu pot fi înțelese fără a lua în considerație sentimentele, dorințele, reacțiile preferențiale ale subiectului. Ele nu pot fi reduse la circumstanțe de ordin socio-cultural, dar nici nu pot fi desprinse de sfera acțiunii umane, de influențele sociale și modelele culturale care-și pun pecetea asupra relației dintre *obiect* și *subiect*” (Grünberg L., 1972: 119). Bioetica, de asemenea, “pe de o parte, păstrează funcțiile eticii profesionale medicale, iar pe de altă parte, concomitent, devine un laborator de creație în care se elaborează noi norme și chiar coduri normative morale ce îmbogățesc substanțial conținutul eticii din medicină, din deontologie, din cele mai diverse domenii ale activității medicale. Aici bioetica se transformă și într-un fenomen sociocultural...” (Țirdea T.N., 2005: 15).

Consemnăm o serie de probleme comune ale bioeticii și axiologiei: viața, limitele vieții, moartea, eutanasia, reanimatologia, avortul, transplantul de organe, manipulările genetice, clonarea, fecundarea in vitro, mama-surogat, experimentul medical, utilizarea în experimente sau producerea preparatelor, a țesuturilor și materialelor biologice umane, aplicarea tehnologiilor performante în anumite stări limitrofe, alegerea sexului, orientările sexuale netradiționale, prostituția, relațiile medic-pacient, taina medicală sau confidențialitatea actului medical etc.

Prin „implicarea” comună a bioeticii și axiologiei actualmente unele nonvalori sau antivalori sunt specificate drept valori propriu-zise. Spre exemplu – moartea, maladia, suferința (alături de valori „veridice” cum ar fi viața, sănătatea, sacrul). Obiectiv, bioetica și axiologia devin două repere indispensabile ale medicinei. Ambele se manifestă în trei aspecte esențiale

ale activității medicinale: teoria medicală; actul medical; medicina și incidența factorului social.

Conexiunea axiologie medicală – bioetică a apărut și se manifestă într-un cadru obiectiv al civilizației contemporane caracterizat prin căutări insistente ale modalităților reale de supraviețuire a umanității: ambianța armonioasă cu biosfera, prevenirea maladiilor, anihilarea facilă a suferințelor etc. implicând mecanisme etico-valorice. Ambele manifestări pot fi considerate concomitent fenomene ale axiologiei, științei și culturii dispunând de un enorm potențial teoretic, practic și spiritual ce se accentuează tot mai vădit azi când mai suntem copleșiți și de procese integratoare și globalizante.

Referințe:

- Grünberg L., 1972, *Axiologia și condiția umană*, Editura Politică, București.
- Ojovanu V., 2005, Globalizarea și unele perspective ale valorilor medicale.
În: *Interconexiuni în contextul globalizării* (coord. M. Cotlău, Gh. Mohammadifard), 94-98, Ed. PAN EUROPE MBS, Iași.
- Potter V. R., 1971, *Bioethics: Bridge to the Future*, Prentice-Hall, New Jersey.
- Țirdea T.N., 2000, *Filosofie și Bioetică: istorie, personalități, paradigme*, Chișinău.
- Țirdea T.N., 2005, *Elemente de bioetică*, Univers Pedagogic, Chișinău.